

קיצור הלכות אמונות

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה -
מדריך תורני לאמונות: שוררץ, יואל בן אהרן (1) (1) { 1 } עמוד מס: 35 הדפס ע"י אוצר החכמה

פרק א'

כללי הדברים האסורים לציורם או לרוקמם

אוצר החכמה

א. גדר ציור

1) מה בכלל ציור (ומה נחשב כבר בגדר פיסול): א. כל דבר שמשאיר רושם בין על ידי ציור או צילום, אריגה, הדבקה, צריבה, חריטה, הרכבה, נחשב כציור. חקיקה גם נחשב כציור אך לפי הט"ז (יו"ד קמ"א, ס"ק יג) הוא חמור יותר ודינו כעין עשייה בולטת (ראה במבוא קטע ו' סע' ב' ס"ק 2).

דרייטלס

ב. כל דבר שנעשה באופן בולט, חמור הוא יותר ונחשב כפיסול, לפיכך ריקמה על גבי בד, ציור בצבע שמן, [לדעת הריטב"א שציור בדיו נחשב לבולט יש לחשוש שהוא נחשב בולט אף שהרמב"ם כתב שבסממנים אינו נחשב כבולט]. אם כל הדף מכוסה בצבע מסתבר שאין הציור כשלעצמו נחשב בולט. עשיית פסיפס על ידי הדבקה, או חיבור חתיכות על ידי תפירה באופן שאינו בולט דינם כציור. ואם היו בולטים דינם כפיסול.

2) אלו דברים שאינם בכלל ציור: א. הקרנה: הקרנה של תמונות על גבי קיר אין זה ציור משום שזה דבר שאינו מתקיים.

ב. צילום: צילום שאינו ניכר מבלי פיתוח נראה שאין דינו כציור, ורק פיתוח הפילים נחשב ככתיבה, וצילום במצלמה פלוראיד שאין צורך לפתח יש לדונו כציור ראה ספרנו "חולו של מועד" (עמ' 95).

ג. ציור שאין בו ממש: ציור על גבי אדים שבחלון, או במי

פירות שמתייבשים ואינם משאירים רושם, אינו נחשב כציור.

ד. מריחת קרם על עוגה היא דבר בולט, אך יש לדון להקל לצייר בו משום שהוא דבר עראי, ולמעשה צ"ע, וראה במבוא. וכן חיבור קוביות שעומד להפרדה אינו בכלל ציור.

ב. היכן ועל מה אסור לצייר

1) גוף אדם מישראל: אסור לקעקע על גופו של אדם מישראל, וכן אסור להרשות שיקעקעו בבשרו שום דבר שמשאיר רושם. ויש אוסרים גם סריטה בלא צבע. כמו כן אסור לצבוע על בשרו בצבע המתקיים, וכתב המנ"ח שאין מצויה כתיבה כזו ומשום כך לא הקפידו בזה (ראה עוד מבוא קטע ח). מי שחקק בבשרו קעקוע אם חייב להסיר ראה מבוא (קטע ח).

2) בסידור התפילה: אין לצייר תמונות בסידור התפילה משום שמסיח את דעת המתפלל (ראה שו"ע או"ח סי' צ' סע' כ"ג, ט"ז יו"ד קמ"א, ס"ק י"ג). מכל מקום נהגו להקל בציורים הנחוצים ללמד כיצד קושרים ציצית בבגד, או סדר הנחת תפילין (וראה נקודות הכסף שם). [תמונה קבועה שרואים אותה בכל עת, היא בחזקת שלא גורמת להיסח הדעת].

יש להקפיד במיוחד שלא יהיו צורות אדם על גבי הסידורים, משום שנראה כאילו משתחווה להם חלילה, ומשום כך יש להזהר בסידורים שעל הכריכה חקוקה תמונת כותל המערבי אנשים מתפללים לפניו ושאר תמונות מעין זה.

3) בית כנסת: אין לצייר תמונות מול המתפללים שלא יראה כמשתחוים להם (שו"ע או"ח סי' צח סע' כ"ג). ואם היו ציורים מול פניו בקיר או בפרוכת יעצום עיניו. וכתב המ"ב (שם ס"ק מא) שיש להזהר שלא לצייר בבית כנסת אלא רק מעל קומת איש, כדי שלא יפריע לכוונה. ומכל שכן שיש להזהר, שלא לרקום על גבי הפרוכת

צורות אריות (ראה שו"ת אבקת רוכל (סי' סו), ועיין עוד ציץ אליעזר (ח"ג סי' כד) ויחזה דעת ח"ג סי' סב). מכל מקום מי שרוקם על הפרוכת צורת אריות, יש לו על מה לסמוך, אלא שאין ראוי לנהוג כן. בירושלים ישנם בתי כנסת שעל הקירות שלהם מצויירים תמונות של מקומות הקדושים, ונראה שסמכו על כך שכיון שמורגלים בהם, אין זה מפריע לתפילה. ומכל מקום, יש להמנע משום שהאורחים הבאים להתפלל שם אינם רגילים בכך. ויש שציירו על התקרה בלבד ציורים נאים.

4) כנסייה של נכרים: אסור לציירה משום שמייפה בית עבודת כוכבים.

ג. מה אסור לצייר

1) דברים שאינם צנועים: אסור לצייר, לצלם וכדו' שום דבר שאינו צנוע, ואף נשים שאין בהם אותם דיני הרהור כמו באנשים, אסורים בזה. וכשצריך לצורך מדע רפואה יעשה על פי שאלת חכם.

מן הראוי הוא כשצריך לצלם תמונה, שאיש יצלם אנשים ואשה תצלם נשים [אף שיש צד להתיר משום שבמלאכתו טרוד, מכל מקום] כיון שבימינו ישנם צלמים וצלמות יש להקפיד בזה, ובפרט בשמחות שיש ריקודים ושירה.

2) ציורי עבודת אלילים או כפירה: אסור לצייר שום עניני פולחן אלילי כמו דמויות אלילים, שתי וערב (צלבים) כנסיות ושאר בתי פולחן נכריים. כמו כן אסור לצייר דרקון [בזמן שהיה נעבד, וכן פרה בהודו]. גם ציורים המסייעים להפצת תורות כזב, כמו דיאגרמות או ציורים דמיוניים של תיאוריית אבלוציה וכדומה.

ציורי מסגדים מוסלמים שאינם עובדי אלילים צריך עיון. מכל מקום יתכן שאסור לצייר את המסגד שבעיר מכה משום שהיה בעבר בית אלילים. גם את המסגדים שעל מקום המקדש (מסגד

עומר ואל אקצה) צריך עיון אם מותר [משום שזה חסרון כבוד שמים ששיקוץ נבנה על מקום המקדש].

3. ציורים שנעשו להמחשת כבוד ה': יש המציירים דמות אור סביב לשם ה' להמחיש את דמות שכינת ה', כמו שנדפס בטעות בהגדות של פסח מסויימות בפיוט "חד גדיא" בקטע "ואתא הקדוש ברוך הוא", או בציורים של מאורעות תנכיים, והדבר אסור שהרי במכילתא פרשת יתרו נאמר: לא תעשון אתי – שאסור לעשות דבר להמחיש כבוד ה' לעובדו.

אוצר החכמה

4. ציור שמשים שבמרום: א. שמש. אין לצייר שמש בצורה הניכרת שהוא שמש, כגון על ידי צביעת עיגול שנצבע בצבע צהוב, או עיגול וסביבו קווי אור, או על ידי הרקע. ואף חלק מן השמש אין לצייר. קרני שמש לבדם מותר. לצורך לימוד תכונה, המאירי (ע"ז מ"ג) התיר, וראה מבוא.

אוצר החכמה

דברי יצחק

ב. ירח: אין לצייר ירח מלא או ירח חסר (סהר), כל שניכר צורת שהוא ירח וככל האמור בצורת שמש. ציור או צילום של נוף שעל גבי הירח, צ"ע כיון שהוא אינו נראה בצורה כזו לעין אדם.

ג. כוכבים: אין לצייר כוכבים היינו באופן הניכר שזה כוכבים על ידי הצבע, הרקע או הצורה. אך צורות גיאומטריות הנקראים כוכבים כמו שעושים סימן להערה מותר (ראה מבוא).

ד. מזלות: יש אוסרים רק צורת כל י"ב מזלות יחדיו, ויש אוסרים אפילו מזל אחד לבדו. ואם היה מובלטת יש מחמירים יותר (ראה שו"ת אבקת רוכל וציץ אליעזר ח"ג ס' כד) ואם עשה בתוך ציור המזל נקודות כדוגמת צורת הכוכבים בשמים יש להחמיר יותר שגם במזל אחד אסור (המאירי והיד הקטנה).

ה. ד' פנים במרכבה: אין לצייר דמות אדם אריה נשר ושור יחדיו. (יש שאסרו אפילו בצורת פנים בלא גוף שלם). לדעת המנ"ח

(מצו' לט) אין איסור אלא באם היה בולט כיון שבאופן זה היה נראה לנביא בעת נבואתו.

5) **ציורי אנשים:** בשו"ע (יו"ד קמא, ד) נפסק כדעת הרמב"ם שמותר לצייר דמות אדם כיון שאינה בולטת, והראב"ד והר"ן (מסכת ע"ז מ"ג) סוברים שאסור גם כשאינה בולטת. והמנהג כדעת המקילים, אך ראוי להדר ולצייר רק חלק מגוף האדם היינו רק את החלק העליון ולא כל הגוף ("דברי מלכיא"ל" (ח"ג) ודעת כהן סי' סו). ויש להזהר בציורי שמן – שלא יבלוט הציור, כיון שלדעת הריטב"א (ע"ז מג), נחשב כבולט. יש המהדרים ואינם מציירים או מצלמים בני אדם וכן לא מצטלמים. למרן החפץ חיים סידרו דרכון מבלי תמונה. ויש ציירים המציירים צורת אדם ובמקום פנים מציירים ראש ציפור או רק מסגרת כשל ראש ללא צורת פנים. ובמיוחד עושים זאת – כשמציירים להמחיש אישי הסגולה דוגמת האבות או תנאים, וזאת כדי שהרואה לא ידמה בעצמו שזו היא דמות אותה אישיות.

ד. האופנים שבהם מותר או אסור לצייר או לצלם דברים שנאסרו

1) **לצורך להורות:** מותר לצייר דברים כשצריך להורות הלכה או להבנת התורה, אך לצורך הבנה מדעית יש לשאול למורה הוראה, כיון שישנה מחלוקת בהגדרת ההיתר להורות (ראה מבוא קטע ד') לכן ציורי נפלאות הבריאה של שמש וכוכבים וכדומה יש לברר אצל חכם. ציורי המקדש מותר כיון שזה להורות, ועוד שאין זה דומה לצורה במידותיה.

על ידי נכרי: מה שאסור ליהודי לצייר אסור גם על ידי נכרי. [ויש מתירים ואין להקל אלא בצירוף עוד סיבות הלכתיות להתיר ראה מבוא (קטע ב' ס"ק 4)].

דבר עראי: ציור על גבי דבר או בדבר שאינו מתקיים ממש מותר. אך ציור בגיר על גבי לוח צריך עיון, משום שלפי דברי המנ"ח (מצוה לט) נראה שהוא אסור.

ה. אלו ציורים מותר לקיימן ואלו לא

מלבד אסור עשיית צורות, יש גם איסור קיום של תמונות מסויימות ואלו הן:

(1) תמונות בלתי צנועות: אין לקיימם.

(2) תמונות של אלילים או כפירה: אסור להשהותם בביתו משום חשד שמא יאמרו שעובד ע"ז, ובזמן הזה שאין עובדים עבודה זרה לכאורה מותר. מכל מקום בעבודה זרה שנעבדת, כמו פרה בהודו, שמש ביפן אסור, וכן צורות שתי וערב שנעשו לשם פולחן. אך בולים וכלים שיש עליהם סמלי שתי וערב מותר. ומנהג ישראל למחוק את סמלי השתי וערב גם כשלא נעשו לפולחן (ראה שו"ת בית שלמה יו"ד ח"א סי' לט), ואפילו אם רק נראה כשתי וערב.

(3) דמות שמשים במרום: מותר להחזיק דמות שמש וירח במקום שאין חשש שיחשדו שעובד ע"ז. ויש מחמירים גם במקום שיחשד שעשה זאת בעצמו כגון ציור יד. אחד מגדולי ההוראה בירושלים הורה לכתחילה, למחוק דמות שמש שהיתה מצולמת בסרט וידיאו.

ציורים של מלאכים או כרובים, ראוי לחשוש לדעת הר"ן שאסור מהתורה לקיימן, אך יש לדון אם אפשר להקל משום שאין זה צורה שלמה, כיון שבתמונה אין יכולה להיות צורה שלמה. כרובי המשכן יש צד נוסף להקל משום שנעשה ללמד את דמות הכפורת והרי זה בכלל להורות.

(4) תמונות של בני אדם: אף שכבר נהגו להקל (וכנ"ל סעי' ג,

ס"ק 5) אך יש מחמירים בזה. והם נהגו שלא לקיים שום תמונה, ובמיוחד לפי מה שהורו חכמי הקבלה כי רוח רעה שורה על דיוקנאות של בני אדם, ראה פתחי תשובה (סימן קמ"א ס"ק ז') בשם היערות דבש.

מי שאינו מקפיד על ציור או צילום ומקיים תמונות, ראוי לו שיהיה בביתו דמות רבותיו ודמות הוריו, כיון שזה סגולה ליראת שמים, וכמו שנאמר "והיו עיניך רואות את מוריך".

00000

פרק ב'

דיני כיור, פיסול, חיטוב, ועשיית בתים וכלים

א. גדר פיסול

כל דבר שהוא בולט נחשב כפיסול בין שנעשה על ידי פיסול באבן, חיטוב בעץ, ריקמה בבגד, יציקה ממתכת או שעה, צביעה בולטת, כיור בחומרי כיור כמו פלסטלינה או בר-בצק (ויש מקום להתיר בחומרים שרגילים לחזור ולמעכן) ויש לשאול לחכם. אדמה, הדבקת חלקים של אבן או עץ באופן המתקיים, הקשחת דברים שאינם מתקיימים מבלי הקשחה זו כמו אפיית פימו, וכדומה.

אסור לעשות את כל אלו במקום שאסור לפסל בין בעצמו, ובין על ידי נכרי. במקום מצווה יש מתירים (ראה מבוא קטע ב' ס"ק 4) כל אלו כשהם בולטים, אך חקיקה שהצורה היא שוקעת אין זה פיסול.

ב. מה אסור לפסל

(1) כל מה שאסור לצייר אסור לפסל מקל וחומר.

(2) בארץ ישראל: כיון שיש חיוב מיוחד לבער עבודה זרה מארץ ישראל, חייבים יותר להקפיד בצורות בולטות בארץ ישראל (יחווה דעת ח"ג ס' סב)

(3) בבית כנסת: יש להחמיר יותר ולא לרקום אריות על פרוכת

בית הכנסת, ואף לא שאר חיות (יחווה דעת ח"ג סי' ס"ב). וראה עוד ציץ אליעזר (ח"ג ס' כד) ואם עברו ועשו צורה בבית הכנסת ורוצה לנתץ אותה, יש לברר אצל חכם, משום שיש איסור לנתץ דבר מבית כנסת.

(4) כללי פיסול צורות אדם: אסור לעשות צורת אדם אף לנוי כמו אנדרטה, [ויש לומר שאנדרטה אסורה יותר מאשר דמות אדם לנוי בלבד, משום שמעשה זכרון לכבוד אדם חמור יותר, ראה ביאור הגר"י פערלא לסה"מ לרס"ג (ח"א)].

יש אומרים שאין איסור אלא כל הגוף, וכתב בהגהת השו"ע (יו"ד קמא, ד) שכך נהגו, אך הרבה פוסקים חלקו על זה ואסרו גם דמות פנים של אדם. אך פרופיל אינו בכלל דמות פרצוף, ובכל זאת, בארץ ישראל מחמירים ולא חוקקים על המטבעות אלא צורת פרצוף שוקעת ולא בולטת, ואף לא צורת פרופיל. והפת"ש (יו"ד סימן קמ"א סק"י) הביא שאם עושה דמות אדם שלם, אסור אף אם הפרצוף אינו ניכר, אך בעושה פרצוף לבד אם שייר חלק מותר.

לדעת הר"ן, אין נחשבת לצורת פרצוף אם יש צורה נוספת עם צורת האדם, ואף שיש להחמיר כדעת החולקים יש לחשוש גם לדעתו ולאסור הסרת הדמות הנוספת ולהשאיר פרצוף אדם לברו (ראה מנ"ח מצוה לט).

מותר לעשות חלק מדמות אדם, אף אם יודע שנכרים יגמרו את היתר (חת"ס יו"ד קכח) ראה עוד סע' ג' לקמן.

(5) בעלי חיים: אסור לפסול ד' פנים של המרכבה – היינו גם אם מצא דמות אדם מוכנה אסור להוסיף אליה דמות אריה שור ונשר – או כרוב במקום שור.

אריה ושור יש אוסרים מדין מזלות (ראה שו"ת אבקת רוכל, ויחווה דעת ח"ג ס' ס"ב). שאר בעלי חיים לדעת רוב הפוסקים מותר, אך רבי אליקים (מובא באור זרוע ע"ז מ"ג) סובר, שאסור מהתורה

גם שאר בעלי חיים, ומותר רק דומם וצומח. בבית כנסת ותיק במאה שערים ישנם קישוטי נשרים לארון קודש בדמות נשרים אך הם חסרי ראש וכפי הנראה חששו לאיסור לפחות בבית כנסת.

6) דמות כרובים אסור, וגם דמות כרובי המשכן אסור, וכשעושים על מנת להורות יש לשאול למורה הוראה. וראה לקמן סעי' ג.

ג. באלו האופנים מותר לעשות דברים שנאסרו (דמות אדם).

1) לצורך לימוד: כאשר עושים כרובים של המשכן, או דמות אדם כדי ללמוד על גוף האדם, אף שיש צדדי היתר (כמבואר במבוא) יש לשאול בכל מקרה לחכם.

2) דבר מבוזה וארעי: יש מתירים לעשות בובות לילדים כיון שהדרך לשחק בהם גם על גבי קרקע והרי זה מבוזה. וכן יש סוברים שאין בובות נחשב דבר של קבע (ראה מהרי"ט סי' ל"ט). מסכות לפורים בדמות פרצוף אדם יש מתירים, כיון שנחשב כדבר עראי (ראה כנה"ג הגהות הטור ליו"ד סימן קמ"א).

עוגות בצורת כוכבים או אדם, או ציורים בקרם ראוי להמנע אך יש מקום להתיר משום שזה עראי ובמקרה הצורך יש לשאול למורה הוראה.

ד. דיני קיום פסלים

צורת מלאכים: אסור לאדם להחזיק דמויות של שמשים של מדור העליון מלאכים וכרובים וד' פנים של המרכבה לפי הר"ן, ולאחרים במקום שאין חשד אין איסור. וראה לעיל פרק א'.

דמות אדם: בגמרא מבואר שאסור לקיים צורת אדם [וראוי להחמיר גם בדמות פנים בלבד] מלבד במקום שאין חשש שיחשד

— כגון שהדבר נמצא במקום רבים. אך לכתחילה אין לעשות גם במקום רבים משום שהוא דבר מכוער. ואם כבר עשו, בדיעבד אין צריך להסיר (ראה שו"ת חתם סופר ח"ו סי' ו'). בימינו שאין רגילים לעבוד עבודה זרה, יש מתירים לקיים דמות אדם, אך לאלו הסוברים שאסור משום החשד שמא הוא עשה את הפסל, אין להתיר גם בזמן הזה.

מותר להחזיק דמות אדם רק כשביטל את הצורה, ודמות פרצוף לבד יש להסיר ממנה עין או לחתוך את החוטם.

בובות לילדים יש יותר מקום להקל כמו שנתבאר בסעי' ג' ס"ק ב'. אך יש מהדרין לא לקנות בובות, משום שמכשילים את היצרנים בעשייתן.

3) שאר בעלי חיים: לדעת הרמב"ן אסור לקים שום דמות בעל חי כדי שלא יחשד שעובד להם, ובימינו שלא נהגו לעבוד לאילים יש להקל.

4) ביקור בתערוכות פסלים: אין לבקר שם משום מסייע לעושי דבר האסור. ומכל שכן שלא לקנות אף לדעת הסוברים שבזמן הזה אין איסור לקיים שאין חשש למראית עין.

ה. דיני בניית בית ועשיית כלים

כיון שאסור לעשות צורות כדמות המקדש בבנין ובכלים, צריך להזהר בדברים שיתבארו להלן, וזאת מלבד איסור העמדת צורות אנשים או בעלי חיים בבניין שנתבארו לעיל.

1) בנייה: אסור לבנות בית כמידת ההיכל, אכסדרא דוגמת אולם, חצר כדוגמת העזרה, היינו כמידות מקומות אלו ולפי רש"י (ע"ז מ"ג) היינו שגם מידות הפתחים היו כבמקדש. ולפי זה, אם רק עשה כשיעור המידות של הבנין מותר. ויתכן שמשום כך לא

מדריך תורני לאמנות

הקפידו בדבר, (וכן גם משום שאין המידות ברורות, שהרי נחלקו במידת האמה ואם כן סומכים שעל פי הרוב לא דומה למידת המקדש) וגם על כך שלא מכוונים לכך (ראה מבוא קטע ז') לפיכך לא הוזכר ענין זה בהרחבה בדברי הפוסקים כי דבר זה אינו מצוי. מכל מקום אם עשו בנין בצורת המקדש, לדעת הר"ן (ע"ז מ"ג) אסור להשתמש בו, ושלא כדעת השאלות (ס' נוז) המתיר.

דגמי המקדש מוקטנים כיון שזה לא במידות המקדש אין איסור, וכן אינם מיועדים לשימוש אלא להורות בלבד.

(2) כלים: אין לעשות שלחן כצורת שלחן המקדש, היינו שאורכו הוא אמתיים ורחבו אמה וגובהו אמה וחצי. היינו לפי הגר"ח נאה כמטר 95—95 אורך, ורחב כ"ז—47 ס"מ, וגובה כ"ז—75 ס"מ, וכל שאינו במידות אלו מותר. אך צ"ע אם גם מותר לעשות מוקטן מהמידות וצורת זר עליו כדוגמת השולחן שבמקדש גם בכוונה לשימוש.

(3) אסור לעשות כלים כדוגמת כלי המקדש כשהכוונה היא לשימוש חול, ולא לצורך המקדש או להורות (מאירי ע"ז מ"ג).

(4) מנורה: אין לעשות מנורה בעלת שבעה קנים, מכל חומר מתכתי שהוא, ואפילו אם יעמיד על הקנים שמונה נרות, כיון שיש אוסרים גם באופן זה. ואין הבדל אם הקנים עומדים בשורה אחת, או בסדר אחר, ובין שעושה זאת לשמן או לנרות שעושה (פת"ש יו"ד קמ"א, ס"ק י"ד). וראוי להזהר גם במנורת חשמל. אולם אם עשה לבית כנסת מנורת חשמל של שבעה קנים לא יחתוך קנה אחד, משום שיש בזה חשש איסור לנתץ דבר של בית כנסת (שו"ת יביע אומר ח"א סי' יג).

ו. ביקור בתערוכות

לדעת המאירי (שבת קמט) הסתכלות על תמונות מצוירות היא

דבר שלילי ואחרים אין אוסרים זאת אלא כשהתמונות הם של אלילים, לפיכך אין לעודד תערוכות אלא רק כשמטרתן היא חינוכית, כמו ללמוד מקצוע, או להתפעל מנפלאות הבורא, ובתנאי שלא יהיו דברים הגובלים עם חוסר צניעות, או ענינים אלילים, או דברים המנוגדים להשקפת התורה.

אוצר החכמה

1-4-25

הודפס 1294567